Siiraa-Lakk.5

Description

Seenaa Warra Arbaa (Asâ€™haabul Fiil)
Seenaan kuni Qurâ€™aana fi hadiisan kan mirkanaaâ€™edha. Qurâ€™aana keessatti suuratu fiil gara seenaa kanaa akeekti. Boodarratti suurah tana guutuu ishii ni dhiyeessina. Hadiisa keessatti immoo: Rasuulli (SAW) yeroo Hudeybiyah hanga bakka As-Saniyyah jedhamtu gahanitti adeemsa itti fufan. Bakka kanatti gaalli inni yaabbatu jilbifattee gara fuunduraatti deemu didde. Namoonni ni jedhan, â€œHal,Hal! (Jecha kana yommuu gaalli deemu didde itti fayyadaman) Dhaabbachuu didde akkasumatti jilbifattee turtee. Ammas namoonni ni jedhan, â€œAl-Qaswaa [lafatti] gogde.(Al-Qaswaa gaala nabiyyiiti (SAW)). Nabiyyinis (SAW) ni jedhan: Al-Qaswaan hin gogne, suni amala ishiiti miti. Garuu arba Kan qabetu ishiis qabee. (Akkuma Rabbiin arba Abraha gara fuunduraatti akka hin deemne dhoorge, gaala tanas akka hin deemne dhoowwe.) (Sahiih Al-Bukhaari 2731)

Seenaa warra arbaa ilaalchisee siiraa Nabiyyii Abu Haatim gabaase keessatti haala kanaan dhufee jira: Mootiin Yaman keessatti arba qabuun ni madaqse. Mootiin kuni hundeen isaa Abisiniyaa (Habashaa) irraayyi. Maqaan isaa Abraha jedhama. Sanaâ€™aa keessatti Betakiristaana ijaarun â€œAl-Qulleysâ€• jedhee moggaase. Hajjii Arabootaa gara beetakiristaanaa kanaatti akka garagalchuu ni odeesse. Kana galmaan gahuuf gara Makkaa deemee Kaâ€™aba akka diigu kakate. Mootota Himyar keessaa mootiin Zuu Nafar jedhamu lolaaf gara Abrahaatti bahe. Garuu Abrahaan isa mooâ€™atee ni boojiâ€™e (ni hidhe). Zuu Nafar Abrahaan akkana jedhe, â€œYaa Mootii! Na hin ajjeesin. Na ajjeessu irra na tursiisuun kee faaydaa siif qaba.â€• Innis ni tursiise garuu ni hidhe.

Ergasii Abrahan hanga biyya Khasâ€™am jedhamtutti dhiyaatu gara Kaâ€™abaa deemutti qajeele. Yeroo biyya Khasâ€™am tanatti dhiyaatu, Nufeyl bin Habiib Al-Khasâ€™amiyyi fi gosoota Yaman irraa warri isa waliin jiran lolaaf gara Abrahatti bahan. Garuu Abrahaan isaan ni mooâ€™ate, Nufeylinis ni boojiâ€™e. Nufeyl ni jedhe, â€œYaa Mootii! Ani lafa Arabootaa garmalee beeka, kanaafu na hin ajjeesin. Harki lamaan kiyya kuni ummata kiyya irratti dhagahuu fi ajajamu qabu (kana jechuun ummanni kiyya akka siif ajajaman waadaa siif gala).â€• Innis isa ni tursiise. Nufeylis hanga Xaaâ€™if gahuutti karaa Abrahatti agarsiisu itti fufe.

Xaaâ€™ifitti namni Masâ€™uud bin Muâ€™attab jedhamuu fi namoonni gosa Saqiif irraa Abrahaan wal-qunnamuf bahan. Masâ€™uud ni jedhe, â€œYaa Mootii! Nuti gabroota keeti. Si fi nu jidduu lolli hin jiru. Wanti ati barbaaddus nu bira hin jiru. Kan ati barbaaddu Mana Makkaan keessa jiruudha. Nuti nama gara sanitti si qajeelchu si waliin ergina.â€• Isaanis gabricha isaanii bilisa bahe maqaan isaa, â€œAbu Rughaalâ€• jedhamu isa waliin ergan. Hanga bakka Mugammas jedhamu gahuutti Abu Rughaal isaan waliin deemun ergasii achitti duâ€™e. Isa jibbuu irraa kan kaâ€™e namoonni qabrii isaatti dhagaa darbu. Abrahaan Mugammas irraa nama maqaan isaa Aswad bin Maqsuud jedhamu loltu fuundura erge. Aswadi fi namoonni isa waliin jiran jiraattota Makkaatin wal-qunnamanii gaalota Abdul Muxxalib 200 taâ€™an qaban (fudhatan).

Ergasii Abrahaan nama Hunaaxah Himyariyyi jedhamu gara jiraattota Makkaatti ajaja kana waliin erge: Isaan keessaa nama hundarra kabajamaa taâ€™ee gaafadhu. Ergasii ani isaanitti waraana banuuf osoo hin taâ€™in Mana kana (Kaâ€™abaa) diiguf qofa akka dhufe itti himi.â€• Hunaaxanis hanga Makkaan seenu deemu itti fufe. Ergasi Abdul Muxxalib bin Haashimin wal qunname. Hunaaxan ni jedheen: Isin yoo isatti waraana hin baniin, isinitti waraana banuuf akka hin dhufne sitti beeksiisuuf mootiin gara keetti na ergee jira. Mana kana diiguf qofa dhufe. Ergasii isin irraa garagala.â€• Abdul Muxxalibis ni jedhe, â€œNu isaan wal hin lollu; Isaa fi manaa walitti gadi dhiifna (kana jechuun, nuti isa fuundura hin dhaabbannu. Yeroo muraasaf makkan gadi dhiisne baana.) Yoo Rabbiin Mana diigu irraa isa hin dhoowwin, Rabbiin kakadhe, isa waraanuf nuti humna hin qabnu.â€•

Hunaaxan, â€œBeena na waliin deemiâ€• jedhe. Abdul Muxxalibis hanga bakka waraanni Abraha qubate gahuutti isa waliin deeme. Zuu Nafar hiriyyaa Abdul Muxxalib ture. Abdul Muxxalib, Zuu Nafarin ni jedhe, â€œYaa Zuu Nafar! Wanta nutti buâ€™e kana nurraa deebisuu dandeessuu?â€• Innis ni jedhe, â€œNama hidhamaa ganama ykn galgala ajjeefamu irraa nagaha hin taane bira gargaarsa maaltu jiraa? Garuu namticha arba eegu â€œAniisâ€• jedhamu itti siif erga. Kheeyri irraa wanta dandaâ€™e mootii biratti akka siif hojjatu fi sadarkaa ati qabduu akka ol guddisuu nan ajaja. Aniisitti ni erge, innis ni dhufe. Zuu Nafar ni jedheen, â€œNamni kuni hogganaa Qureeshati. Abbaa daldaltoota gareen deeman Makkaati. Lafa diriiraa keessatti namootaa fi gaara keessatti bineensota kan nyaachisudha. Mootin gaala 200 jalaa fudhate jira. Isa fayyadu yoo dandeesse isa fayyadi. Dhugumatti inni hiriyyaa dhiyoo kiyya.â€•

Aniis Abrahatti seenun ni jedhe, â€œKuni Hogganaa Qureeshati. Abbaa daldaltoota gareen deemanii Makkaati. Lafa diriiraa keessatti namootaa fi gaara keessatti bineensota kan nyaachisudha. Sitti seenuuf hayyama si gaafata. Osoo isaaf hayyamte ni jaallatama. Diina sitti taâ€™uuf ykn si faallessuuf hin dhufne.â€• Abrahanis ni hayyameef. Abdul Muxxalib nama furdaa, guddaa fi bareeda ture. Abrahan yommuu isa argu, isa ulfeesse kabaje. Isa waliin siree irra akka taaâ€™uu fi isa jalas akka taaâ€™u ni jibbe. Lafa diriira irratti gadi buâ€™uun isa waliin ni taaâ€™e. Abdul Muxxalib isaan ni jedhe, â€œYaa Mootii! Qabeenya baayâ€™ee narraa qabdee jirta. Kanaafu, naaf deebisi.â€• Abrahanis ni jedhe, â€œYommuu si argu, na ajaaâ€™ibsiifte turte. Garuu amma si dhiise.â€• Innis ni jedhe, â€œMaaliif?â€• Abrahanis ni jedhe, â€œMana amantii keeti fi abboota keeti taâ€™e akkasumas eeggumsa isiniif taâ€™e diiguf dhufe. Waaâ€™ee isaa ilaalchise natti hin dubbanne. Garuu waaâ€™ee gaalaa 200 keeti natti haasofta.â€• Abdul Muxxalib ni jedhe, â€œAni abbaa gaalota kanniiniti. Manni kuni Gooftaa isa eegu qaba.â€• Abrahan ni jedhe, â€œAnarraa mana kana hin eegu.â€• Abdul Muxxalib ni jedhe, â€œSuni dhimmi keeti.â€• Abrahanis gaalonni isaa isaaf akka deebifaman ni ajaje. Ergasi Abdul Muxxalib bahee oduu kana Qureeshota beeksise. Karaa gaaraa keessas akka facaâ€™an ajaje. Abrahaan Mughammasatti

gara Makkaa seenuf qophaaâ€™e. meeshaa isaanii akka feâ€™an loltoota isaa ajaje. Arba isaa ni dhiyeesse. Dhaabbi irra osoo jiruu wanta irratt feâ€™u barbaade irratti ni feâ€™e.

Gara Makkaa deemuf yommuu qophaaâ€™an, arbi gara fuunduraa deemu didee dhaabbate. Arbichi gara lafaatti maramee jilbifachuutti dhiyaate. Akaafan mataa isaa ni rukutan, garuu deemu ni dide. Itti deddeebiâ€™anii gara fuunduraatti oofuf yaalan, garuu kan hin sochoone taâ€™e achitti hafe. Gara Yaman ni qajeelchan, innis gara kallatti kanaatti ni sussukee (ni deeme). Gara Makkaatti yommuu garagalchan immoo ni dhaabbate. Ergasi Arbi gaarota naannoo san jiran keessaa tokkotti dheesse.

Loltoota irratti immoo Rabbiin (subhanaahu wa taâ€™aala) galaana irraa sinbira Balasaan fakkaattu isaanitti erge. (Balasaan muka magariisa habaabo qabuudha). Sinbirroo hunda waliin dhagaa sadii godhe. Dhagaa lamaa harkatti, dhagaa tokko immoo biiki afaanitti baadhatan. Dhagaan sinbirowwan baadhattan akka shunburaa fi misiraati. Yommuu loltoota irra balaliâ€™an dhagaa kana isaan irratti gadi furu. Hoomaa waraanaa keessaa namni tokko dhagaa kanaan yoo rukutame, yoosu duâ€™a. Garuu namoonni hundi dhagaa kanaan hin rukutamne. Kana ilaalchise Rabbiin (subhaanahu wa taâ€™aalaa) ni jedha:

كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَٰبِ ٱلْفِيلِ ١ أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِى تَضْلِيلٍ ٢ وَأَرْسَلَ
طَيْرًا أَبَابِيلَ ٣ تَرْمِيهِم بِحِجَارَةٍ مِّن سِجِّيلٍ ٤ فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَّأْكُولٍۭ ٥

â€œ**Sila Gooftaan kee abbooti arbaa irratti akkam akka dalagee hin arginee? Sila shira isaanii dhabama hin goonee? Sinbira garee gareedhaan isaanitti erge. Dhagaalee xuubii (suphee gubate) irraa taâ€™an isaanitti darbiti. Akka alala (okaa) nyaatamee isaan taasise.â€•** Suuratu Al-Fiil 105:1-5

(Tooftaan isaan baasan Kaâ€™abaa diigudha. â€œ**dhabama hin goonee?â€•** Tooftaan isaan galmaan ni geenya jedhanii yaadan jalaa bade. Muraada isaanii (wanta yaadan) hin geenye.[1] â€œ**Akka alala (okaa) nyaatamee isaan taasise.â€•** Asf-wanta horiin nyaatu ykn irraa nyaatudha. Okaan horiin nyaatu bakka sadiitti qoodama: 1ffaa-Okaa nyaatamee gara faltiitti jijjirame. 2ffaa-okaa horiin irra deemee balfa (koshaashaa) taâ€™e. 3ffaa-baalli isaa nyaatamee kan jirmii isaa hafee fi gatame. Haaluma kanaan warri arbaas qooda sadii taâ€™an: **Isaan keessaa qoonni 1ffaan**â€“ tortoranii fooliin isaanii ajaaâ€™e. Hanga akka faltii horii taâ€™uutti qaamni isaanii ni jijjirame. **Qoonni 2ffaan**-walitti marqaman, gariin garii irra bahuun wal caccabsan. Akka margaa fi midhaanii horiin wanta isaanitti tolee nyaatanii kan hafee immoo irra deemanii caccabsan, warri kunis walirra babbahuun wal caccabsan. Margii fi midhaan horiin irra deeman kuni balfa gatamu taâ€™a. **Qoonni 3ffaan-**warri arbaa gariin isaanii asii fi achitti faffacaâ€™an. Akkuma jirmaa fi sharxummee horiin baala irraa nyaatanii ergasii asii fi achitti bittinaaâ€™an, warri kunis bakka adda addaatti faffacaâ€™an.[2])

Rabbiin Abraha irratti dhibee qaama isaa miidhu itti erge. Loltoonnis biyya keessa darban hunda keessatti kukkufaa gara kallatti Yamanitti dheessan. Fiixen qubbin abrahas kukkuufu jalqaban. Dhawaatuma fiixen qubaa kukuftuun malaa fi dhiigni keessaa jiga. Yaman yommuu gahuu hiriyyoota

isaa hafan keessatti akka caaccuti allaatti taâ€™e. Ergasii ni duâ€™e.â€• (As-Siiratu An-Nabawiyyah, By Abu Haatim As-Subtii (fuula 34-39)

Ibn Isihaaqi fi Ibn Hishaam akka gabaasanitti, Abrahan gara Makkaa osoo deemaa jiru, Abdul Muxxalib qubee (wanta akka geengoo) balbala Kaâ€™abaa irra jiru qabate. Qureshota irraas namoonni hagaa isa waliin dhaabbachuun Abraha irratti injifannoo akka argatan Rabbiin gargaarsa kadhatan. Ergasii Abdul Muxxalib qubee balbala Kaâ€™abaa gadi fure. Isaa fi namoonni isa waliin jiran gara gaaraatti dheessan. Gaara kana irra dhaabbachuun Makkaan yoo seene wanta Abrahaan hojjatu ilaaluf qophaaâ€™an. Kana booda gabaasan seenaa akkaata Abraha fi loltoonni isaa itti badan hime.â€•

Barnootaa fi faaydaalee seenaa warra Arbaa kanarraa fudhatamu

1-Kabajni Kaâ€™abaa ifa bahuu. Kaâ€™abaan mana jalqabaa ibaadaf dachii irratti hundeefame taâ€™uu waliin kabajni fi gatiin inni qabuu guddaadha.

2-Namoonni ummata ganan dhumarratti salphinna ofirratti fidu. Arabni gariin Abrahaf basaastu taâ€™an, gariin immoo gara Kaâ€™abatti qajeelchuuf walii-galan. Namoonni kunniin jiruu tanaa fi Aakhiratti abaarramanii jiru. Mee ilaali akka fakkeenyatti Abu Rughaal. Qabriin isaa mallattoo ganuu taate. Seenaa keessatti namoonni garmalee isa jibbu. Namni kamu yommuu qabrii isaa biraan darbu dhagaan rukuta.

3-Dhugaan waraanaa Rabbii fi diinota Isaa jidduutti adeemsifame ifa bahuu- Abdul Muxxalib akkana jechuun ergamaa Abrahaatti hime, â€œNu isaan wal hin lollu; Isaa fi manaa walitti gadi dhiifna (kana jechuun, nuti isa fuundura hin dhaabbannu. Yeroo muraasaf makkan gadi dhiisne baana.) Yoo Rabbiin Mana diigu irraa isa hin dhoowwin, Rabbiin kakadhe, isa waraanuf nuti humna hin qabnu.â€• Kuni waraana Rabbii fi diinota Isaa jidduutti adeemsifamu agarsiisuf jechoota gadi fageenyaan kan ibsameedha. Hanga fedhe humni diinota guddaa haa taâ€™u, sakandii takkaaf humnaa, qabaa fi dandeetti Rabbii fuundura dhaabbachuu hin dandaâ€™an. Inni (subhaanahu) jireenya kan kenneedha. Yeroo fedhettis kan fudhatuudha.
4- Kabajni Araboonni Mana Rabbii qulqulluuf qaban ni dabale. Mana kana, tapha mufsidoota (balleessitoota) fi warra mala baasan irraa ni eege. Akkasumas, Kabajni Araboonni Qureeshotaaf qaban ni dabale. Ni jedhan, â€œIsaan namoota Rabbiiti. Inni isaaniif gahe, diina isaan irraa deebise.â€•

5-Seenaan Arbaa ragaa Nabiyummaa agarsiisan keessaa tokko-Hayyoonni akka Al-Maawardii fi Ibn Taymiyyah seenan arbaa mallattoolee nabiyummaa Muhammad (SAW) agarsiisan keessaa tokko akka taâ€™etti ilaalu. Taateen arbaa kuni erga adeemsifamee booda Nabiyyiin guyyaa 50 booda dhalatan.

Yommuu dhaloonni Nabiyyi dhiyaatu, mallattoolee Nabiyumma agarsiisan ni baayâ€™atan. Mallattolee gurguddoo kanniin keessaa wanta Abraha fi loltoota isaatti uumameedha. Akkamitti? **1ffaa-**Osoo Qureeshonni Abraha waliin wal lolanii fi ergasii injifatamanii, silaa isaan boojiâ€™amuun gabra taasifamu. Garuu Rabbiin (subhaanahu wa taâ€™aalaa) Abraha balleessun Nabiyyii akka gabraatti dhalachuu irraa ni eege. **2ffaa-**Amantii fi gocha isaanii irratti hundaaâ€™e Qureeshonni loltoota Arbaa irraa eeggamuun isaaniif hin malu. Isaan warra kitaaba irraa hin turre. Kana irra, warra sanama gabbaranii fi dhugaa irraa garmalee fagaataniidha. Gara Makkaan eegutti yommuu dhufne, wanti baayâ€™ee barbaachisaan Kaâ€™abaa kabajuu fi Nabiyyiif karaa laaffisuudha. Yommuu Araboonni wanta Rabbiin warra arbaatti hojjate beekan, Makkaa fi Qureeshota kabaja guddaan kabajan.

Ibn Taymiyaan ni jedha, â€œTaateen Arbaa kuni, bara Nabiyyiin (SAW) itti dhalate keessa adeemsifame. Namoonni naannawa Kaâ€™abaa jiraata turan mushrikoota sanama gabbaran turan. Amantiin Kiristaanaa (Kana jechuun amantin Abraha) amanti mushrikoota sanama gabbaranii (idol worshipers) caala. Kanaafu, mallattoon kuni (haala ajaaâ€™ibsisaan loltoota Abraha balleesun) warroota achi jiraataniif kan adeemsifame osoo hin taâ€™in, Kaâ€™abaa [eeguuf] yookiin Nabiyyi bara kana dhalateef ykn isaan lamaanifu taâ€™a. Kanniin keessaa kamillee yoo taâ€™e, taateen arbaa kuni mallattoo nabiyummaa isaa agarsiisudha.â€•

Waaâ€™ee taatee arbaa kana osoo dubbatu Ibn Kasiiris ni jedha, â€œKuni ergama Nabiyyitiif (SAW) mallattoo fi haal-dureedha. Sababni isaas, nabiyyiin bara kana dhalate. Akka waan Qureeshotaan akkana jedhameeti: Yaa tuuta Qureeshotaa! Isin Habashaa caalaa gaarii waan taataniif Rabbiin isin isaan irratti hin gargaarre. Garuu Mana durii (Kaâ€™abaa) kan gara fuunduraatti Nabiyyii xumuraa (SAW) erguun isa kabajuu fi tasgabbeessuu eeguuf [waraana Abrahaa balleesse].â€•[3]

Maddoota

[1] Zaadul Masiir-1590
[2] Maâ€™aariju Tafakkuri wa daqaaâ€™iqu tadabburi-2/18-19, Abdurahmaan Habanka
[3] As-Siiratu Nabawiyyatiâ€“fuula 39-44, Alii Muhammad Sallaabi, Noble Life of The Prophet [English] 1/67-75

Date Created
August 15, 2019
Author
admin